

ובל הענין עוד צריך עיון ליבון ובירור, ובפרט שרבו גם רבו הנפקותות בהא, ולדוגמא לענין סתם ואחר כך מחלוקת, ומחלוקת ואחר כך סתם, ועיין בזה באריכות בספר דברי סופרים (כלל ס"ח דע"ז ע"א ואילך), ועוד לו שם (כלל ק"ז, וכלל קס"ו) ובכל המצויין שם, ויש עוד נפקותות, ולפי שעה לא ראיתי מי שעמד בפתגמא דנא, ואני כתבתי הנלע"ד, ואחזיק טובה לכל מי שיאיר עוד בענין זה, ויאלפני דעת ושכמ"ה. [ו] ניסן תשנ"ז].

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: בס"ד המאמר הנ"ל זכיתי להדפיסו בקובץ התורני "אור ישראל" דמאנסי, סיון תשנ"ז (גליון ח'), וכאן נדפס עם קצת תיקונים והוספות.

והנה אחר עשר שנים, נדפס בקובץ אור ישראל הנ"ל, ניסן תשס"ז (גליון מ"ז), מאמר ארוך בבירור ענין הנ"ל בטוב טעם, ממעלת הרה"ג רבי זאב דיקשטיין שליט"א, עיין שם שהביא מדברי האמורים לעיל, והאריך טובא (מדף רט"ו עד דף רכ"ו), ומסקנתו כדכתיבנא לעיל שאדמו"ר שארית ישראל זצ"ל נמשך אחר סדרי רבותינו הקדמונים שמסכת סוכה קדמה למסכת ראש השנה ע"ש, ודבריו אמת וצדק זי"ע אמנ.

ובא לידי ספר חידושי הלכות לרבינו מהרש"א ז"ל דפוס ישן, הנדפס בפני עצמו בלא התלמוד, וגם שם סדר המסכתות הוא יומא, סוכה, ביצה, ראש השנה ע"ש, ואף שמהדורה זו שראיתי אינה המהדורה שהדפיס מהרש"א ז"ל עצמו, מכל מקום מסתבר שהמדפיס הדפיס כסדר ספר מהרש"א דמאי טעמא ישנה.

וברקתי בחידושי גאוני בתראי ז"ל, וראיתי שבספר גליוני הש"ס לגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל הסדר כך הוא: יומא, סוכה, ביצה, ראש השנה ע"ש, ובספר טל תורה לגאון רבי מאיר אריק ז"ל הסדר כך הוא: ביצה, יומא, סוכה, ראש השנה, ובספר שפת אמת הסדר כך: ראש השנה, יומא, סוכה, וצ"ב. [יותר לא חפשתי].

מכל האמור מתבאר שדברות קדשו של אדמו"ר שארית ישראל מוילעדניק צדוק"ל שבתלמוד מסכת סוכה קודם למסכת ראש השנה, הוא אמת, שכך הוא בסדרם של רבותינו הגאונים והראשונים ז"ל, שאכן כך היה מסודרת מסכת סוכה קודם מסכת ראש השנה, אבל בספרי התלמוד שלנו אין כך הסדר, ומסכת ראש השנה מסודרת קודם מסכת סוכה, הן בבבלי והן בירושלמי, וצע"ע.

סימן יז.

בענין מסכת נדרים [ובענין "סוגיות מתחלפות" בתלמוד]

מפרשים, וביבמות (ע"ב ב') כתב: "וזה אחת מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד וכו', והרבה לנו כיוצא בה בתלמוד", ועוד לו בנדרים (ט' ב') כתב: "זהו ענין התלמוד שהסוגיות מתחלפות תמיד", ובבבא בתרא (ד' ב') כתב: "אלא שזה דרך התלמוד להיות הגרסאות מתחלפות תמיד ממסכת למסכת", ועוד עיין לרבינו המאירי ז"ל כתובות (כ"ט א'), וקידושין (ה' ב'), ובבא בתרא (קל"ח א') עיין שם.

א. יודע כל לומד תלמודנו הקדוש שיש בו "סוגיות הפוכות" "סוגיות מתחלפות", וכלשון רבינו המאירי ז"ל שבת (כ"ג א'): "הרבה סוגיות מתחלפות בתלמוד מצינו בהם הפך סוגיא זו", ובמגילה (י' ב') כתב רבינו המאירי ז"ל: "הרבה סוגיות מתחלפות בתלמוד בענין קדושה ראשונה, קצתן נראה מהם שלא נתקדשה לעתיד, וקצתם נראה מהם שנתקדשה לעתיד, ונתחבטו בפירושם הרבה

הניזקין אמרינן איפכא תני אבוא דרבי אבין בראשונה היו אומרים המטמא והמנסך חזרו לומר אף המדמע, וכהאי גוונא איכא טובא בתלמוד, והאריך בהבאת סוגיות הפוכות בתלמוד, וחתם: "ויש מהן כמו איכא דאמרי, ויש מהן כמו טעות סופר" עכ"ל, והובא בשיטה מקובצת בבא קמא שם. [סיום הדברים: "ויש מהן כמו טעות סופר", לא הבינותי, האם רוצה לומר כפשטו שהסופרים מעתיקי כתבי יד של התלמוד טעו בהעתקתם ושיבשו ספרי התלמוד, אלא לפי זה מהו שכתב "כמו" טעות סופר, והיה לו לכתוב ויש מהן טעות סופר, ותו לא. והדברים צ"ב].

ב. והנה דרך לימודי ראיתי בס"ד בענין זה דבר פלא, והנני להעלות הדברים על גבי הכתב, ולמעיינים שוחרי תורה ותושיה הע"י, משפט הבחירה.

עיינן לר"ן ז"ל נדרים (ז' ב') שהביא קושית התוספות שהסוגיא במסכת מועד קטן פרק ואלו מגלחין, דלא כסוגיא בנדרים שם, והתוספות תירצו ע"ש, וסיים הר"ן: "אבל ראיתי לרב אלפסי ז"ל שדחה אותה [סוגיא] שבפרק ואלו מגלחין מפני זו [בנדרים], כמו שכתב בהלכותיו שם, וכן דעת הרמב"ם ז"ל הלכות תלמוד תורה (פ"ז הי"ג)".

הרי לנו מבואר שכאשר סוגיות התלמוד הפוכות, פסק הרמב"ם ז"ל כסוגיא בנדרים, ובעי טעמא מדוע העדיף הרמב"ם ז"ל סוגיא בנדרים על הסוגיא דמועד קטן.

ולכאורה תתעצם התמיהה מדוע פסקו כסוגיא דמסכת נדרים, ולא כסוגיא החולקת דמסכת מועד קטן, שהרי שם היא סוגיא בדוכתא ולימודו רבנן שכל שהסוגיות הפוכות, יש לפסוק כאותה סוגיא שבמקומה והיא עיקר, כדכתב להדיא הריטב"א יבמות (ע"כ ב') ע"ש, ולפי זה היו צריכים לפסוק כסוגיא דמסכת

ורבותינו ז"ל בעלי התוספות הראו עוזו נוראות תורתם זיע"א במנחות (נ"ה סע"ב) והביאו המון סוגיות הפוכות (ק"ב לט"ז) שמצינו בתלמוד, ועיינן לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בחידושי גיטין (כ"ה א'), ובספר המלחמות ^[אוצר החכמה] סוכה (ט' ב'), וריטב"א שבת (נ' ב'), וקכ"ד א'), ועירובין (ל"ז ב'), וכתובות (ל"א ב'), ול"ז ב'), וע"ג א'), וק"ח ב'), וגיטין (כ"ה א'), וקידושין (ה' ב'), וז' ב'), וי"ג ב'), ובבא בתרא (פ"ו א'), ושבועות (י"ב א'), ומ' ב'), ומכות (ט' ב') וחולין (צ"ח ב') ע"ש, ועיינן לגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל בהגהות מסורת הש"ס למנחות שם, ובהגהות הגאון יעב"ץ ז"ל שם, ולגאון מהרש"ם ז"ל בספרו עין הרועים (דף ק' אות כ"ד) ונתבאר במקומו בס"ד.

ופשר דבר הסביר לנו רבינו הגדול הרשב"א ז"ל בתשובותיו ח"א (סימן רח"ץ) שכל שיש סוגיות הפוכות הוי "כלישנא אחרינא" דתלמודא, עיינן שם שגם הוא הביא דוגמאות לסוגיות הפוכות ע"ש, וכבר רבינו תם ז"ל אסברה ניהלן הכי והובא בתוספות גדה (כ"ג סע"ב), וריטב"א קידושין (י"ג ב'), וכן כתב תלמיד רבינו תם הר"א ממין ז"ל הובא בשיטה מקובצת נדרים (ה' ב'), וכזאת כתב הר"ה ז"ל בספר המאור ביצה (ל"ג ב' די"ח ע"ב) עיינן שם.

ונראה שהכוונה שכמו שמצינו בתלמוד שבמקום אחד ובסוגיא אחת רבינא ורב אשי הביאו וקבעו תרי לישני דפליגי אהדדי, כההיא דברכות (ל"ח ב', ומ"ז ב', ונ' א'), ויבמות (ל"ה א'), וגיטין (י"ד א', וט"ז ב'), ובבא קמא (נ"ט סע"א) ועוד ועוד, כך נהגו ועשו רבינא ורב אשי שקבעו לישנא אחת במסכת זו, ולישנא אחרינא קבעו במקום אחר, וסמכו שיוודע התלמוד והבקי בו ידע דהם תרי לישני ולא קשיא, ועיינן היטב בדברי הרשב"א שם.

וראיתי בתוספות שגן בבא קמא (ק"ז א'): "והא תני אבוא דרבי אבין בראשונה

היו אומרים המטמא והמדמע וכו'. בפרק

"עיינן רמב"ם הלכות מלכים (פ"י ה"ט וה"י), שנראה שמחלק בין גוי לבן נח, שאותו קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה וזה מותר לשבות ולקיים המצות שירצה, ומזה מקבלים קרבנות ומלמדים לו תורה ומקבלים ממנו צדקה, והשתא לא קשיא מגוי ששבת מי איכא מידי, דהרי גם גוי אם אינו עובד עבודה זרה מותר לשבות, ומיושב קושית התלמוד בסנהדרין (נ"ח סע"ב) ולחשביה כהדי שבע מצות. ונ"ל הרמב"ם סמך על מסכת נדרים (ל"א ע"א) עושים ואינם מצווים משמע גם אינם אסורים, והלכה כסתם דמסכת נדרים שהוא בתרא טפי מסתם תלמוד דשאר מסכתות, שהוא חיבור מאוחר".

אוצר החכמה

הרי שגילה לנו רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל ¹²³⁴⁵⁶⁷ דהמסכת הבתראה משאר מסכתות התלמוד היא מסכת נדרים, ויש לפסוק כמותה נגד שאר המסכתות, כי היא המסכת שנתחברה האחרונה, ותמיד קיימא לן כבתראה, וכמו שידוע גבי פוסקים שכתבו כמה ספרים ונמצא בהם סתירה – אזי נוקטים לעיקר את הדברים שבחיבור האחרון, שכך מסורת בידנו מגאוני הדורות נ"ע, שכל פוסק שדבריו סותרים זה את זה נקטינן ותפסינן לעיקר כדבריו שבאו בחיבורו היותר מאוחר והוא הבתראה, וכדכתבו להדיא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו שו"ת חיים ביד (סימן מ"ד דנ"ג סע"ג), והגאון חת"ם ז"ל בספר שדי חמד (מערכת אכלות פאת השדי סימן כ"ד), ועיינן שו"ת חכם צבי (סימן י"ד ד"ג סע"א), והגאון מהרש"ם ז"ל בדעת תורה יו"ד (סימן נ"א קונט"א לאות ח') ע"ש, וגדולה מזו לימדנו להועיל הגאון המובהק רבי חיים פונטרימולי ז"ל בספרו היקר פתח הדביר (סימן של"א אות ב') דכל שיש סתירה בדברי פוסק ואנן ידעינן מה הם דבריו שבאחרונה, כוותיהו עבדינן, ואפילו שהם נגד מקומות רבים בחיבוריו, דלא אזלינן בתר רובא, אלא בתר בתראה אזלינן ע"ש, ועיינן בחיבורי תפארת

מועד קטן העוסקת בדיני נידוי והיא סוגיא בדוכתא. ועיינן לקמיה.

ג. עוד מצאתי בס"ד בענין טובת הנאה אם הוי ממון או לא, שסוגיות התלמוד מתחלפות, וגם שם פסק הרמב"ם ז"ל כסוגיא דנדרים דטובת הנאה אינה ממון, ודלא כהרבה מרבתינו הראשונים שפסקו דטובת הנאה ממון עיינן ש"ך חו"מ (ס"ס ש"ג) ושו"ת עמודי אור (סימן ק"ה אות ז') ע"ש. [ועיינן מה שכתבתי בס"ד להסביר בחיבורי אור משה על מסכת קידושין (סימן מ"ז) עיינן שם].

ד. עוד מצאתי בס"ד בענין ידיים מוכיחות או לא, שסוגיות התלמוד מתחלפות, וכתב רבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאור הגר"א אה"ע (סימן כ"ז אות כ"ג): "הסוגיות מתחלפות דבגיטין פליגי בודין, ובנדרים שם משמע דפליגי במינאי, וכתבו הרשב"א והר"ן דבתרווייהו פליגי, ורבו בזה הסברות וכו', והרמב"ם סבירא ליה כסוגיא דנדרים דהלכה כרבנן" עש"ב. ושוב מצינו שכאשר הסוגיות בתלמוד מתחלפות, אזי הרמב"ם פוסק כסוגיא דנדרים, וגם כאן בעי טעמא מדוע פסק כהיה דנדרים.

ה. עוד מצאתי בס"ד שהסוגיא בענין נבואה בשבת (צ"ב א') מוחלפת מסוגיא דנדרים (ל"ח א'), וראיתי לגה"ק רבי יצחק מספינקא זצוק"ל הי"ד בספרו שו"ת חקל יצחק (קונטרס עשרה מאמרות מאמר ט' ד"מ ע"א) אחר שהביא דברי רבותינו המפרשים שעמדו שהסוגיות מתחלפות כנ"ל, כה כתב: "והרמב"ם סבר דהעיקר כסוגיא דנדרים", ע"ש, וגם כאן הבן שואל מדוע העדיף הרמב"ם ז"ל לפסוק כסוגיא דנדרים ולא כסוגיא דשבת.

ו. ובעזה"י תא אחוי לך בירורן של דברים, והוא שמצאתי מרגניתא דלית בה טימי, ממי שנגלה לו זה מסוד ה' ליראיו, הוא רבן של ישראל, רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל שכה כתב בחידושי למסכת חולין (ל"ג א'):

יצחק (דף י"ג), ובחיבורי שלום יעקב (סימן ד' דף ע"ז), ובשאר חיבורי בס"ד.

והשתא דאיתנין להכי מובנים היטב דברי אדונינו הרמב"ם ז"ל שבכל ששת המקומות הללו שסוגיות התלמוד הפוכות זו מזו, פסק כסוגיות דמסכת נדרים דייקא, כי מסכת נדרים היא הבתראה מכל שאר מסכתות התלמוד, והיא עיקר, וכאשר לימדנו להועיל רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל. [ואין לתמוה שהרמב"ם ז"ל פסק כהיא דמנחות (ק"ה ב') ולא כסוגיא דנדרים (נ"ו א'), כי כבר אסברה היטב רבינו הרמב"ם ז"ל והעלה הסוגיות בקנה אחד, וכך דעת הרמב"ם כדכתב הר"ן נדרים שם, ועיין בית יוסף חו"מ (סימן רי"ד)].

ודע כי מצאתי בפירוש תפארת ישראל למשנה אבות (פ"ב מ"ד בעז סק"ב) שכה כתב: "והרי גם רב אשי עשה מהדורה בתרא לתלמוד (כבא בתרא קנ"ז ב'), וכמדומה לי שמסכתות נדרים נזיר ערכין כריתות תמורה מעילה תמיד נחטפה השעה ולא עשה עליהן מהדורא בתרא, ולכן באמת לשון מסכתות הללו אינן כסגנון שאר מסכתות התלמוד ועיין תוספות נדרים (ז' ב') עכ"ל, מכל מקום גם הוא ז"ל מלבד שהוציא הדברים בלשון "כמדומה לי", לא קבע שמסכת נדרים היא הבתראה מכל המסכתות, כדנקט רבינו החתם סופר זצ"ל ותקע בה מסמרות עד כדי שכתב שיש לדחות מפניה שאר המסכתות וכמשנ"ת, ואדרבה מדברי התפארת ישראל יוצא דעריכת מסכת נדרים קדמה לשאר המסכתות, ונחטפה השעה ולא ערכו למסכת נדרים מהדורה בתרא כמו שעשו לשאר מסכתות התלמוד ודוק.

ומה שכתבתי שרבינו החתם סופר זצ"ל שהעלה שמסכת נדרים היא הבתראה משאר מסכתות התלמוד, הוא משום שכך נגלה לו מסוד ה' ליראיו, כי מלבד שרבינו החתם סופר זצ"ל עצמו לא הביא מקור לדבריו, ולחידוש נפלא זה בודאי צריך להביא מקור

מוכרח, שהרי אי אפשר לומר דבר זה מסברה, ודוק.

עוד בה כי בעניותי נעלם ממני ואיני יודע מקור לדבר זה, וכמה שטרחתי וחפשתי זמן זמנים טובא, ודברתי בזה עם כמה וכמה מחכמי ישראל שליט"א, לא עלה בידינו למצוא מקור לדבר, ולענ"ד אין נזכר חידוש זה בקבלת רבותינו הגאונים ז"ל שמפיהם אנחנו חיים בכגון דא, ולא בדברות רבותינו הראשונים ע"ה עיני העדה שמהם תורה ואורה יצאה, ולכן אמרתי מה שאמרתי לענ"ד.

ובעניותי אצלי זה כמו שאמר רבינו החתם סופר זצ"ל שעם שמה רבינו ע"ה קבל תורה מסיני בחג השבועות, מכל מקום **סודות התורה נתגלו לו בימי החנוכה**, כמובא בספר מנהגי חתם סופר (ר"פ ט') ע"ש, וגם לזה אין רמז ומקור נפתח בדברות רבותינו קמאי נ"ע כנודע, וכבר הווי בה רבים ורבות דברו בזה, ובעל כרחין לומר דנודע הדבר לרבינו החתם סופר ז"ל מסוד ה', ועיין לו בתשובתו (י"ד סימן רל"ד) המפורסמת אל הגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל בעל בית אפרים שאינו יכול לבאר מפני פריצי בני עמינו וכו' והדברים ידועים, וגם מפורסם הרמז לסילוקו של צדיק לחיי העולם הבא שכתב רבינו החתם סופר זצ"ל בהגהותיו לשלחן ערוך חו"מ (סימן ס"ז) גבי שנות השמיטה וככתוב בספר חוט המשולש החדש (דף קנ"ה ד"ה בשנת) ואכמ"ל.

ועכשיו מצאתי בדברות קדשו של רבינו החתם סופר זצ"ל דאיהו גופיה מעיד על עצמו שהדברים שכתב נגלו לו מסוד ה' ליראיו, כמו שתראה בספר תורת משה השלם על התורה (פרשת כי תבא דקכ"ג ע"א): "על כן אודיעך מה שהודיעני אלקים בזה וכו' כה הראני השי"ת וכו', ובספר חתם סופר על התורה בראשית (חלק ליקוטים מהדורת תש"ס פרשת וישלח דנ"ו ע"ב): "ואנחנו רמזנהו מאשר נגלה לנו מסוד ה' ליראיו", ושם בהערות (אות ה') הביאו

במסכת זו שאינם מדוקדקים כל כך, זה הנלע"ד בס"ד. [עיקרי הדברים כבר כתבתי בחיבורי זרע חיים הנדפס בשנת תשמ"ח (סימן כ"ח דף קנ"ח), וכאן באו הדברים עם הוספות במהדורה בתרא באר היטב בעזרי"ת].

ואחלה פני המעינים הישרים שליט"א
שהיודע בה דברים בענין זה יוסיף ויאיר ויעיר ולא ימנע בר, ומיניה ומיני יעקב הקטן תסתיים שמעתתא, וישא ברכה מאלקי המערכה אמן.

דברי החתם סופר (פרשת חקת דקכ"ז ע"ב) שכה כתב: "אראה לגלות מאשר נגלה לי מסוד ה' ליראיו בפרשה זו וה' הטוב יכפר בעד", ודון מינה לנדון דידן ודוק היטב.

ועם הדברים האמורים מסביר אני לעצמי דברי רבינו המאירי ז"ל בבית הבחירה שלו לנדרים (ט' ב') שכתב: "אלא שזהו ענין התלמוד שהסוגיות מתחלפות בו תמיד, וכל שכן במסכת נדרים שאין הלשונות מדוקדקים בה כל כך כשאר הלשונות שבתלמוד", ועוד לו שם (פ"ח א') כתב: "וכבר בארנו שהרבה לשונות באו

סימן יח.

בענין דברי רבותינו הגאונים ז"ל דברי קבלה וככתובים בתלמוד

כתב כן הרבה פעמים בספר המלחמות לפי שישבו על כסא רב אשי ובמקומו, והיו הדברים נמסרים להם מרב אשי פה אל פה, וגם עוד היתה להם מהדורה קמא דרב אשי" וכו' ע"ש, ועיין בספר פרי תאר יו"ד (סימן י"א סוף אות ג') ועוד לו שם (סימן ט"ז אות ג') ודוק.

ועוד עיין על תוקף קבלת רבותינו הגאונים ז"ל – עיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דס"ד רע"ב) עש"ב, ובחיבורי אות יעקב (דף קי"ג), ובחיבורי ברכת יעקב (דף י"ד), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (דף רע"ז) ובחיבורי נר יהודה (דף קמ"א), ובחיבורי יחי יוסף (דף ק"ט, ודף קכ"ג, ודף רי"ד), ובחיבורי שם בצלאל (סימן ד' דף ל"ה), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ג (דף י"ט וש"נ), ובחיבורי תורת יעקב (ס"ס רט"ו), ובחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן י"ג וסימן מ"ד דקי"ח ע"א), ובחיבורי עוז יעקב (סימן ו' אות י'), ובשאר חיבוריי, ועוד יתבאר בעזר האל ב"ה.

הנה קיימא לן "רבותינו הגאונים דבריהם דברי קבלה וככתובים בתלמוד דמו", ובס"ד הארכתי למאוד בקונטרס מיוחד, וכתב מרן ז"ל בבית יוסף יו"ד (סימן ט"ל ד"ה ודע דנ"ז ע"ב): "כיון דשמיע לן מהגאונים שכל דבריהם דברי קבלה, הוה ליה כאילו כתוב בתלמוד".

ואכן כבר כתבו כן רבותינו תקיפי קמאי ז"ל, בספר המדרכי (יבמות סימן ט"ו): "ואחרי שדברי השאלות מיושרים מי יחלוק עליהם להקל, ועוד שכל דבריהם דברי קבלה וכדאי לסמוך עליהם כמו על התלמוד", ועיין מדרכי חולין (סימן תר"ט וסימן תשמ"ב).

וזה לשון הרשב"ץ ז"ל בספר תשובותיו ח"ג (סימן מ"ח): "קבלתן של הגאונים קבלה, וראוי לסמוך עליהן כאילו כתוב בתלמוד" ע"ש, והגאון המובהק רבי יהושע מקוטנא ז"ל בספרו יבין שמועה יו"ד (סימן כ"ג סק"ד דל"ז סע"ב) כתב: "ידוע מה שכתבו הפוסקים שעל דברי הגאונים יש לסמוך כעל דברי התלמוד, והרמב"ן ז"ל

אוצר החכמה

סימן יט.

בענין כללי פירוש רש"י על התורה מלוקטים מספר משכיל לדוד מהגאון רבי דוד פארדו

ד. מי הכריח לרש"י להביא אגדה זו, הואיל ואין דרכו להביא אלא אגדות המיישבות והצריכות למשמעות המקרא – משכיל לדוד בראשית (כ"ז ט').

ושם במשכיל לדוד שמות (ל' י"ב): "אין דרכו של רש"י להביא אגדות כשאין נמצא קושי בפשט", ושם במדבר (ג' כ"ט): דבר ברור שאין דרכו של רש"י ז"ל להביא אגדות אלא כשצריך להם לפירוש הכתובים וכן בדברים (כ"ז כ"ד): "אין מדרכו של רש"י להאריך באגדות אלא לפרש על פי הפשט". ועיין לקמיה בסמוך.

ה. ידוע הוא שאין דרכו של רש"י בפירושו לאתויי ממילי דאגדתא אלא מה שצריך להבנת הכתוב ומה שמתיישב בו המקרא דבור על אפניו ואין עוד מלבדו, כאשר גילה דעתו הוא גופיה בכמה מקומות – משכיל לדוד ויקרא (ה' י"ז). ושם ויקרא (ז' ט"ו): ואין מדרכו של רש"י ז"ל להביא בפירושו אלא הדרשות המוכרחות במשמעות פשט המקרא. ובאשר רש"י בראשית (א' י"ד) כתב: "יהי מארת חסר וי"ו וכו', כתב עלה שם במשכיל לדוד: "אין דרכו של רבינו רש"י לדרוש חסרים ומלאים שבתורה, שאין כוונתו אלא לבאר פשטי המקרא ואינו מביא דברי אגדה אלא כשמוכרח ליישב איזו קושיא".

ו. במשכיל לדוד בראשית (מ"ח ט"ז) כתב: "אין דרכו של רש"י לפרש על דרך הסוד רק איזה פעמים שרומז ומבליע בנעימה, והכי נמי עבד הכא", ועם כל זה

עצומה היא מורשתו הרוחנית של הגאון הגדול רבי דוד פארדו זצ"ל נח נפשיה י"ג סיון תק"נ, וכמו שכתבתי בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ל"ג) וצרף לכאן.

בין חיבורי הגאון רבי דוד פארדו ז"ל נמצא הספר "משכיל לדוד", והוא ביאור יקר ונפלא על פירוש רש"י על התורה, ומידי לומדי בו ראיתי שבמקומות הרבה מחדש ומייסד כללים בפירוש רש"י ז"ל שיצאו לו מעיונו ודרך לימודו בפירוש רש"י, ולתועלת המעיינים ראיתי לכנסם במקום אחד, ובודאי יש בדבריו עוד כללים שנעלמו ממני, מכל מקום שנינו ולא עליך המלאכה לגמור ויבואו אחרים וישלימו, ומינייהו רבותי ומיני יעקב הקטן יתקלס עילאה ית"ש. [ערכתי הכללים לפי סדר ספר משכיל לדוד על פי פרשיות התורה].

א. ומה שהזכיר רש"י המימרא בשם אומרו, ואין כך דרכו בפירושו שהוא מביא דברי המאמרים בסתם – משכיל לדוד בראשית (י"ח א'), ושם ויקרא (י"ט י"ח).

ב. מה שהקדים רש"י דרך המדרש לפני דרך הפשט טעמו וכו' – משכיל לדוד בראשית (י"ט כ', ומ"ה כ"ד). ושם ויקרא (כ' ג') כתב: "והיינו טעמא שרש"י לא הביא המדרש אחרי פשוטו כדרכו".

ג. אין לתמוה דרש"י אייתי תרוייהו, דבכמה מקומות כך דרכו לאתויי סברות חלוקות – משכיל לדוד בראשית (כ"י י"ג). [עייין לקמן אות י"ב].